

روزنامه کثیرالانتشار سراسری ارک

* شنبه
* ۵ خرداد ۱۳۹۷
* ۲۶ می ۲۰۱۸
* سال: بیست و هشتم
* شماره (سایه): ۴۳۹۸
* ایرمی سگیزینچی ایل

ابیات

* صفحه ۶

ترکی حکایه لر

دوزگون عشق

بیر قوجا کیشی سحر تیزدن انوبندن انشیکه چیخیب، یولدا بیر ماشین ایله تصادف انله دی و یارالاندی. یولدان کنچنلر اونو تیز مریمخانایا ییتیردیله. پرستارلار ییتیشجک قوجا کیشی نین یارالارین باغلادیلار و سونرا اونا دندیلر: گرک سندن عکس کۆتورولسون بیلک بَدنیون هاراسی سینب یا سدمه گۆروبودو. قوجا کیشی غمه دولاراق دندی: تله سیرم عکس سالماغا نیاز یوخدور. پرستارلار اوندان تله سمه گیتین علتین سورشدولار دندی: اروادیم سالمندان ائوینده دیر، هر صبح اورا گئدیب صبحانه نی اون ایله بیرلیکده یه رم. اونا گۆره ایسته میرم واختسیز اولالا... پرستارلارین بیری اونا دندی: بیز اۆزوموز اونا خبر وئره ریگ. قوجا کیشی عملی ایکن دندی: چوخ تاسفلر کی اونون آرزایم مریملیکی واردیر، بیر زاد باشا دوشمه یه جکدیر، منبیده تانیمایم. پرستار دویوخوب دندی: او کی سنی تانیمایم کیمن، نیه هر صبح جاغلاری، صبحانه صرف اتتمکدن ساری اونون یانینا گئدیرسن؟ اوقوجا کیشی، توتقون سس ایله باواشجا دندی: آما من کی بیلم او کیمدیر!!

بیلجه

قارا چالادا، نه آبی وار نه قانی: گون

قارادی کومور دئیل، شیریندی شکر دئیل، ایچی چویوق اودون دئیل: قارا نیمیش، خورما، خیرنیک قارادیر قارقا دئیل، قانادی وار قوش دئیل، ایی ییلر ایت دئیل: میلچک قارادیر قارقا دئیل، قانادی وار قوش دئیل، تولا کیمین ایی بیلیر، تازییا بولدش دئیل: پیس پیسلا قارادیر قیرمیزدیر، آلا دیر، خانلاری خانیملاری اویاتماغا آندیدادیر: بیره قارا انششک، آغ بالان، قایی قایی دولان: ساج قارا کورک قاییلاری کۆر: ساج قارا کیشی، آغ پاپاق: قره بادیمجان قارا کیشی لر، قیرمیزی ائوده: قاریز چرده گی قارالبیق دامدا قولون مر له: توفنگ قارالبیقا فان اویوش: قاتیق، یوغورت قارا نر چوکدو پیره، قانیمی توكدو پیره: قارا آفتاقا قارا قاتیر کونج ده یاتیر: سوپورگه قارا قاتیر قاپیدا یاتیر گلیب گئدنه، شیللاق آتیر: قیفیل

ناغیل

کوراوغلوبان دلی حسن

گنجن سای نی آردی... ایندی سنین شیر کیمی قوللارین دالدا چاتارام. هایقیریب آجسام منیدانی، سو تک آخیدارام قانی، دستله ییب، خانی، قیرات دؤشونه قاتارام. قوچ کوراوغلو اؤز کاریندا، بالان اولماز ایلقاریندا. چکلب حلب بازاریندا سنی قول دئییب ساتارام. کوراوغلوبون بو سؤزوندن دلی حسن قیزیشدی. اؤزو چکیدی بیر کنارداوردو، باشینداکی آدمالارا حؤکم انلهدی کی، کوراوغلوبون توستونلار. دلی حسنین دستسی کوراوغلوبا هوجوم انلهدی. کوراوغلو آتی جؤولانگتیریب، قیشمیز شیر کیمی اونلارین اوستونه جومدو. بیر یاندان کوراوغلو، بیر یاندان قیرات آز واختدا دستنی قاتمقائیم قاتلاب الدن-آیاقدان سالدیلار. دستدن قیرلان قیرلیدی، قالاتلار دا قاجیب داغیلدیلار. کوراوغلو دستنی داغلمیش گوروب، قیراتی ایلدیریم کیمی سوزدوردو، چکلیب بیر یاندا دوران دلی حسنین اوستونه سوردو. اوزونو اونا توتوب، آلدی گورک نه دندی: قیراتی گتیردیم جؤولانا، ایندی وارسا ایگیدلرین منبانا گلسن! گورسون من دلی نین ایندی گوجونو، بو یانسن اندامی آل قانا، گلسن!.. قورخوم یوخ پاشادان، سولطانان، خاندان، گلسن منم دین، کنجیردیم ساندان، ارلر دالالایب قورخامسین قاندان، آت سورسون، قوغایا مردانا گلسن!.. کوراوغلو ایلمز یاغینا، یادا، مردین اسیکک اولماز باشینان قادا...

آذربایجانین کلاسیک اولدوزلاری

علی اکبر صابر

میرزا علی اکبر طاهرزاده صابر، آذربایجان جمهورسی نین اجتماعی و انقلابی شاعرلریندن ایدیر. او ۱۸۶۴ میلادی ایلینده آذربایجانین شماخی شهرینده آنادان اولدو. اوشاق چاغیندا مکتبه گئدیب، آنجاق یئنی مدرسه لر فورولاندان سورا دا باکی شهرینده درس اوخوماغی نین آردین دوتدو. ۱۸۸۴ قمری ایلینده مشهد و سمرقند و بخارا شهرلرینه سفر اتمیشدیر. او بیر زامان دا کرپلا شهرینده اقامت ائدییدیر. صابیر جنابیلاری اوزون زامان، فارسجا و توکجه دینلنده غزل و قصیده یازیرمیش. او ایلک شعرلرین نوحه و مرثیه ساحه سینده باشلا یاراق ارادتین اهل بیت (ع) حضرتلرینه بیلدیردی. آنجاق اوندان سونرا فرهنگ قوشمالارین نظمه چکدیکده قالارغی شاعرلردن اولدو. دنمکک اولار صابیر حضرتلری، ۱۲۸۴/۱۹۰۵ ایللریندن بری سیاست ده قول قویبدو. ۱۹۰۵ پنچی ایلده اوز وئرن روسیه نین انقلابی و اونون قفقازدا قویدوغو تاثیر اونون بئنجی دیشکلکینه سبب اولدو. صابر ایلک دوره ده موللا نصرالدین نشریه سی نین یازانلارینا قوشولدو. صابیر حضرتلری ۱۹۱۱ - ۱۹۰۶ ایللرینده موللا نصرالدین طنز مجله سی نین لایب چالیشانلاریندان اولموشدو. اونون طنز شعرلری مستعار آدلار ایله یاییلمیش. او جمله دن: هوپ هوپ، آغلار کوله یین و ابونصر شیبانی. مشروطه زمانی اونون اثرلری ایراندا اوخونوب باشقا یازبچیلار و هانله بیلچی لر ایچره بوللو تاثیر قویموشدو. اونون چوخ یاشاییشی یوخسولوقدا کنجیدیر. ۱۹۱۰ پنچی ایلده باکی مدرسه لرینده درس وئره میس. او ۱۲۹۰/۱۹۱۱ ایلینده سیل ناخوشلوقو اثرینده دنیادان گئتدی. صابیرین سبکی، دوزلوگه قول قناند وئریب و ده بییشکلک یارادان سبک دیر. اونون شعرلری هوپ هوپ نامه (هدیه نامه) دیوانیندا توپلانیب و هوپ هوپ نامه سی نین بیر پارسی احمد شفائی جنابلاری نین قلمی ایله فارسجا یا چوریلیدیر. ایلیمیزین عزیز شاعیری صابیر حضرتلری، انلیین دردین دوشوندوگده یانا یانا آجی ساتیریک قالدینده اورک سوزلرین قلمه چکرمیش. آنجاق صابیرین اوره گین یاندیران چوخلو آدمالار ایچینده ربا اتمک، خانلیق و هانله هر زادی بولدا مقامدا گوروب کاسیبین قانین سوروب حالین بیمه مزلیکدیر. بئله اورک یاندیران آدمالار هر زامان واردیر. ایچی نین قانین سوروب یالینز اوز قازانچین قئدنه قالاتلار هر اولکه ده اولموشلار سادا قانماز موجوددورلار. شاعرین اورگی یوموشاق

پادشاهان ترک ایران

صفویان

صفویان یکی از سلسله های ترک تبار می باشد که شاه اسماعیل زاده اردبیل در سال ۱۵۰۱ میلادی ان را تاسیس و به مدت ۲۲۱ سال به طول انجامید، وی تبریز را پایتخت خود برگزید و بر سراسر ایران حکومت کرد شاه اسماعیل صفوی پدرش به شیخ صفی الدین اردبیلی می رسد و فرزند شیخ حیدر است و مادرش مارتا دختر سلطان اوزون حسن آق قویونلو و کوراکاترینا شاهزاده یونانی ترابوزان بود بعد از انقراض ساسانیان توسط اعراب، مسلمان تا زمان به سلطنت رسیدن شاه اسماعیل صفوی در ایران یک واحد سیاسی و یک پارچه به عنوان حکومت مرکزی ایجاد نگردید. امیران و حاکمان متعددی در سرتاسر ایالات ایران حکمرانی کرده و داعیه سلطنت داشته اند. اما تنها کسی که با نیروی فکر و رشادتهایی که از خود نشان داد توانست

اولار. بئله بیر ینیشلری گوردوگده ایچه ریسی یانارکن قلمین ایتیرتمگی اوزونه تکلیف سایار. صابیر، ظولملری جامعه ده گوردوگده داها علاجی طنز قالدینده سوزو ینتیرمکدن باشقا بیر زاد دنگلیمیش. صابیرین شعرلرین اوخویاندان آدامین آغلایماغی گلیر. دنمکک اولار شعرلرینده طنز اولسادا دردیله قارشیق و نیسگیللی بیر حالا مسالیک اثر دیرلر. آشاغیداک (پارادیر) شعری، صابیر حضرتلریندیر. او ایسته بیر دبیه کی آدمالارین چوخو هرزادی یارادا گوروب درین ظولملر ائدییرلر. یوخسا سنوکی ایله آنلاهی پارا ایله اَلماق اولماز. بیر یرده سوز ایچینده سوز دئیر - باخین:

پارادیر آدمی آدم ائله یین پارادیر، پاراسیز آدمین اوزو قارادیر! قوی نه اصلین نجابتین اولسون، نه نجیبانه حالتین اولسون، باش - آیاق عیب ایچینده اولسان دا تک بو عالمده دؤولتین اولسون؛ آدمی آدم ائله یین پارادیر، پاراسیز آدمین اوزو قارادیر! اولماسین فهین، عقلمن، ادراکین، وار نه غم، تا کی، وار دیر املاکین؛ آتش خانه سوز ملت ایکن هر کسین سجده گاهیدیر خاکین؛ آدمی آدم ائله یین پارادیر، پاراسیز آدمین اوزو قارادیر! اولمایم اولماسین دا انصافین، دوت قانین شیشه ایچره اصنافین، تا کی، وار الله بنش بوچوق قوروشون معتبر سن گوزونده اشرافین؛ آدمی آدم ائله یین پارادیر، پاراسیز آدمین اوزو قارادیر!

کشور ایران را به سوی یک اتحاد فراگیر سوق دهد و موفقتهای بسیاری نیز در این راه بدست آورده شاه اسماعیل می باشد. بدین ترتیب بعد از قرنهای شاه اسماعیل موسس سلسله صفوی موفق شد با برانداختن حکومتهای ملوک الطوائفی در ایران دولت واحدی ایجاد کند. عمده دلیل موفقیت شاه اسماعیل حمایت و ارادت قباایل بزرگ قزلباش که همگی قباایل ترک بودند می باشد، این قباایل عبارتند از: شاملو، روملو، استانبجولو، افشار، ذولقدر، قاجار و تکه لو.

در زمان صفویان زبان رسمی دربار دو زبان ترکی و فارسی بوده است فرمانها و اوامر شاهان در مناطق زیر نفوذ صفویان که بیشتر آذربایجانی بودند به زبان آذربایجانی (ترکی) و در مناطقی که فارسی زبان بودند به زبان فارسی صادر می شد در این مورد ادیب بزرگ ترک سلیم رفیق رفی اوغلو در کتاب ادبیات آذربایجان ضمن ترسیم یک فرمان شاه اسماعیل به زبان ترکی چنین مینویسد در این قرن زبان آذربایجانی همدشوش زبان فارسی زبان رسمی دربار اعلام شده و اهمیت زیادی کسب کرده بود وی با رسمی کردن مذهب شیعه و با زنده کردن هویت ایرانی مرزهای ایران را به حدود مرزهای ساسانیان رسانید و در واقع ایران را به عنوان یک واحد سیاسی مستقل پس از اسلام و پس از حدود ۸۰۰ سال اشغال تاسیس و تثبیت کرد.

او شعر نیز می سرود و از وی اشعاری به ترکی و به فارسی با تخلص خطایی بر جا مانده است سلسله صفوی در تاریخ ایران به دو دلیل اهمیت بسیار دارد: یکی این که این سلسله اولین سلسله کاملاً مستقل ایرانی بعد از حمله اعراب به ایران (در سال ۳۲ ه.ق) بوده است. یعنی پس از هشتصد سال توانست با افتخار نام ایران را بر روی نقشه ها برگرداند. دوم اینکه مذهب تشیع در ایران توسط شاه اسماعیل مذهب رسمی اعلام شد و در واقع جانشین تسنن گشت سلطان سلیم خلیفه عثمانی که شیعیان را کافر می دانست و خود را نیز خلیفه تمامی مسلمانان جهان می خواند به قصد اشغال کامل ایران به این کشور لشکر کشی کرد...

لغات ترکی در فارسی

یکهزار واژه اصیل ترکی در پارسی

ادامه از شماره قبل... دیر = دیر = تپیر در ترکی سومری = مرئی، آموزگار، این ریشه به عربی رفته و مشتقات مدبّر، تدبیر از آن گرفته شده است (۲۰). دُچار = دوچر = دوش = دوشمک = افتادن، درافتادن، دچار شدن، مبتلا شدن) + ار (اک) = دچار، مبتلا؛ دوشر گلمک = دچار شدن یا رو در رو شدن؛ آترا بصورت زیر هم می داند: دوچار = دوچارهار = دوچار دده = ده = دادا، پدر، از ریشه های قدیمی ترکی؛ (25 daddy) دُرد = تُوَرُتُ و تُوَرُتا = تُوَر (تورماق = دورماق = پابرجا و ثابت ماندن) + تی و تا (اک) = ثابت و پابرجا، رسوب ته نشین شده، آنچه از مایعات ته نشین گردد، رسوب مایعات، ته نشین شراب، در بین ترکمنها تُوَرُدی و دُوَرُدی در معنای مانا و جاودان از اسامی آقایان است، دردی (معر). درشکه = داشیگه = داشیقا = داشی (داشیماق = حمل کردن) + قا (اک) = وسیله حمل؛ احتمال دارد که روسی هم باشد. دُرُک = دره (ه.م) + ک (اک) = جای عمیق و مخوف، جهنم؛ در که = دره ای، طبقات هفت گانه جهنم و مقابل درجه که به طبقات هفت گانه بهشت اطلاق می گردد، به درک = به جهنم دُرُنا = دُوَرُنا = دُوَر (دورماق = ماندن، ثابت ماندن، ایستادن) + نا (اک) = ایستا، مانا، احتمالاً بخاطر گردن فراخ و ایستای آن پرنده بدین نام سمسی شده است (۱). درنگ = دیرنگ یا دیرن از مصدر دیرنمک (بک و دو کردن برای تأخیر)، تأخیر؛ در ترکی باستان، نون غنه ای وجود دارد که بین ن و نگ قرار دارد. باخ: بانگ: به پیش پدر رفت پور پشنگ * زبان پر ز گفتار و دل پر درنگ / فردوسی دره = در = درمسا = چیدن، بریدن) + ه (اک) = بریده، شکاف، فاصله بین کوهها که بریده شده است؛ درین = در + ین = عمیق، درآباد = درآوا = جای دره ای، در که = دره + که (اک) = جای عمیق، دُرُک = جهنم، و با احتمالی دیگر دریا نیز از همین ریشه است. دریا = تالو یا = تلبا = تریا = دریا، از ریشه های ترکی باستان (۱۷)؛ در ترکی معاصر به دریا دنیز می گویند ولی در ترکی باستان همان تالو یا استفاده می شد که احتمالاً بصورت فرسایشی به دریا تبدیل شده است. دُرُ = دتر = دیز = جای بلند و محکم و استوار، قلعه (۲) دستاق = دُستاق = دُستاق = دوت (دوتماق = گرفتن) + ساق (اک) = گرفتن، زندان؛ دستاق بان = زندان بان...

ماهنی

قیزیل گولومون رنگی نیه سارالدی

قیزیل گولوم نه سولوب سان یولود کیمی سن دولوب سان گورورم گوزلرین آغلیر نیه دونیادان دویوب سان هنج گورمه دین آیردی ایله ییب آندی سنی بو جماعت نیه گوللردن آیردی ایله ییب آندی سنی بو جماعت قیزیل گولومون رنگی نیه سارالدی جوان آرزولاریم اورگیم ده قالدی آغلیبر گوللر سنین حالیا یاتیر بولوللر بو احوالیوا آغلایما سن آغلایما اورگیمی داغلایما من ده بیر یارالی یم یونان آرتیخ آغلایما قیزیل گولومون رنگی نیه سارالدی جوان آرزولاریم اورگیم ده قالدی گولون عمرو آزدی ناله سی آوازدی قیزیل گولون سوزون کیتابا کیم یازدی قیزیل گولومون رنگی نیه سارالدی جوان آرزولاریم اورگیم ده قالدی آغلیبر گوللر سنین حالیا یاتیر بولوللر بو احوالیوا

نه قالدی؟ کیمه قالدی؟

یغغیدن بو دونیانین، مالین دولتین آلبینی کنجیردین، یوزه نه قالدی آیاق گئتدی، آل گتیردی، دیش بندی باخماقدا ساوای، گوزه نه قالدی اولوم حاقدیر، چیخماق اولماز آمیرده ن ایپک تورا، حالقا سالما دمیرده ن آی دیر، گون دور، گلیب گندیر عمورده ن تله سیریگ، گوزره ن، یازا نه قالدی هاوا یا باخیرام هاوا مَخوشدو گردیگیم او واختلار، یادما دوشدو بیرگون ایشیده ر سن علی ده کوجدو

آنا

* شهریار

آتامین آغ اوزون، گورماغیم گلدی آتامین دیزینه باشیمی قویوب دونیانین فیکرینی، آتماغیم گلدی یترین آلت قاتیندا انون یانیندا هنج اولماز سا بیر آن، یاتماغیم گلدی او گئندن یوللارین، این قوخلاییب او اوچان پئرله، اوچماغیم گلدی فیکریمه گلدی قجا آیریلیق گونو بولود تک چاخنایب، یاغماغیم گلدی او یاتان مزار دا انون یانیندا حیاتدان آیریلیب اولماغیم گلدی

هر گونین نوز قصه سه واردیر

* صابر

هر عاشق اولان عشقه گرفتار اولایلمز هر خورما ساتان میشم تمار اولایلمز مخلوق خداوند اوزونه اولمیان عاشیق حقی عاشقه تک صاحب ایثار اولایلمز دونیا مالینا شهرتینه وورقون اولانلار اینسناق ایله مز طالب دیدار اولایلمز ماءموره اگرشوه یماخ اولماسا عادت مظلوملارین قانینی ظالم سورا ییلمز میمون تکین هر سوزه تقلید ایلنلر اندیشه ادیب صاحب افکار اولایلمز صابر یمه غم هر گونین نوز قصه سه واردیر مفسراق پارسی گوهر شهوار اولایلمز

